

De moord op pater Walter Voordeckers

De moord op de scheutist pater Walter Voordeckers in zijn parochie in Guatemala op 12 mei 1980 zorgde voor grote verontwaardiging. In deze bijdrage reconstrueren we de gebeurtenissen, met daarbij aandacht voor de herdenkingen die er in Turnhout en elders zijn geweest.¹

Walter werd geboren in Turnhout op 2 september 1939 in het gezin Voordeckers-Van Kuijk als tweede van tien kinderen. Hij studeerde aan het Sint-Jozefcollege in Turnhout, het Klein Seminarie in Hoogstraten en het Don Boscollege in Hechtel. Hij trad na het voltooien van zijn middelbare studies op 7 september 1959 in bij de paters Scheutisten. Op 8 september 1960 legde hij zijn kloostergeloften af om daarna twee jaar filosofie te studeren in het missiehuis van Scheut in Kessel-Lo. Op 1 augustus 1965 werd hij in de kapel van Scheut te Anderlecht gewijd tot priester en op 30 augustus 1966 vertrok Walter als missionaris naar Nueva-Santa Rosa, een departement in het zuidwesten van Guatemala.

Guatemala, de noordelijkste republiek van Centraal-Amerika, telde zo'n 8 miljoen inwoners. De grote helft waren Indianen, de andere helft waren latino's vooral geboren uit Spaans-Indiaanse, maar ook uit Spaans-Duitse en Spaans-Vlaamse huwelijken. Het is een prachtig land dat echter gebukt ging onder een repressief politiek regime en in 1976 zwaar werd getroffen door een aardbeving. In de jaren zeventig onttaarde het geweld tot een bloedige burgeroorlog onder de dictatuur van de militairen Romeo Lucas Garcia en vanaf 1983 Efraín Ríos Montt. Tijdens hun regimes vond een volkerenmoord op de Indiaanse bevolking plaats, met 200.000 doden en 50.000 vermisten als gevolg.

De Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria, ook gekend als de congregatie van de Missionarissen van Scheut, werd in 1862 gesticht door de Vlaamse priester Theophiel Verbist (1823-1868). De congregatie legde zich toe op het vormen en uitzenden van priesters die het geloof wilden prediken bij de niet-christenen, aanvankelijk voornamelijk in China. Geleidelijk breidde het werkterrein zich uit, vooral naar

¹ Met dank aan Willy Van Sprengel, de familie Voordeckers en het bestuur van de vzw Guatebelga voor de hulp.

Centraal-Afrika, de Filippijnen en Indonesië. In het begin van de jaren '50 trokken uit China verbannen missionarissen naar onder andere Japan, Guatemala, Haïti en de Dominicaanse Republiek. Scheut was sinds 1952 werkzaam in Guatemala, sinds 1968 was het binnen de orde een eigen provincie. De Guatemalteekse provincie was echter verdeeld door twee pastorale opties. De enen, vooral de ouderen, gingen de weg op van de traditionele missionering. De anderen, vooral de jongeren, kozen eerder voor de methode van de door de bevrijdingstheologie geïnspireerde basisgemeenschappen. Enkelen kozen daarbij via de volksorganisaties radicaal de zijde van de uitgebuite landarbeiders. Tussen 1980 en 1983 kreeg deze groep het zwaar te verduren, onder andere met de moord op Walter Voordeckers.

Rechts Walter Voordeckers, tweede van links is Ward Capiou

De gebeurtenissen in Guatemala

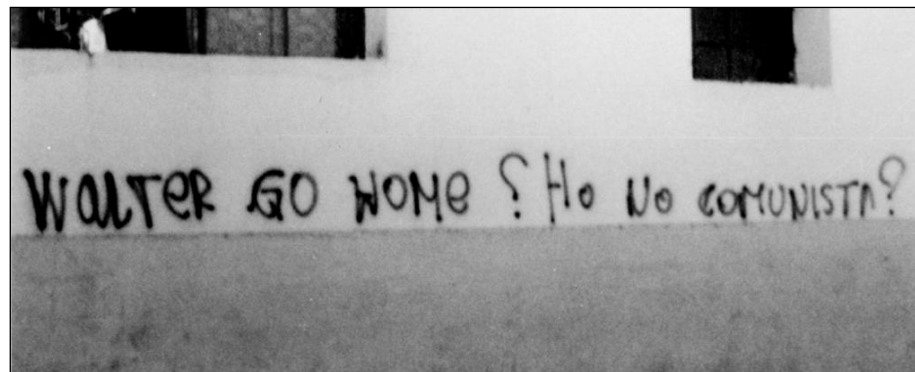
Vanaf april 1967 was Walter als onderpastoor werkzaam in de parochie Nueva-Santa Rosa, waar hij zich inzette om het lot van de plaatselijke landbouwers te verbeteren. In 1968 kreeg hij een parochie toegewezen in het dorp Tiquisate aan de zuidkust, in 1970 kwam hij op verlof terug naar België. Sinds 6 augustus 1971 was hij als onderpastoor verbonden aan de kathedraal van de stad Escuintla, waar hij met andere scheutisten en zusters van de Jacht uit Heverlee verbleef in een parochiehuis. Sinds 1975 werkte hij samen met twee andere priesters in de parochie te Santa Lucia Cotzumal-

guapa, een parochie zo groot als het bisdom Antwerpen. Walter was recht voor de raap, soms chaotisch en soms provocerend in zijn optreden. Hij besteedde in 1977 samen met enkele collega's ook vele uren studiewerk aan een document dat werd voorgelezen op een bisschoppenvergadering in Puebla.

Zijn voornaamste bekommernis waren de vele Indiaanse gezinnen die in onmenselijke omstandigheden en tegen veel te lage prijzen op plantages suikerriet en katoen moesten oogsten. Priester Charles Forton getuigde hierover na de moord: *'Die man heeft op ons een onvergetelijke indruk gemaakt. Onder zijn toon van joviale luchthartigheid ontdekten we iemand die fel bewogen werd door het lijden van de mensen die hem waren toevertrouwd. Hij had te veel gezien en meegevoelt om nog te kunnen zwijgen. Hij besepte toen al dat zijn konsekwente opstelling risico's inhield. Het viel me ook op hoe zijn bezorgdheid voor de armen niet beperkt bleef tot passief medelijden maar hoe hij heel de structuur van uitbuiting bestudeerde. Hij kon ze in harde cijfers weergeven. Hij kende de prijzen van katoen op de wereldmarkt en het loon van de campesino, de arme seizoensarbeider. Hij ontleedde de achtergronden en kende ook de trefkracht van de private leger-tjes van de rijken. Hij wist waar ze werden opgeleid en wie ze dienden. Het evangelie verkondigen is ginder echter een levensgevaarlijke zaak.'*

Eind 1979 werden in Guatemala verschillende boerenleiders ontvoerd. Walter mocht van geluk spreken dat hij niet bij de slachtoffers was, want er was ook geprobeerd om hem te ontvoeren. Het was in ieder geval duidelijk dat ook zijn leven was bedreigd. De muren in zijn parochie waren immers beschilderd door de zogenaamde *Ejército Secreto Anti-comunista* (Anticommunistisch Geheim Leger) met slogans zoals *'Walter go home, ho no comunista'*. Hij ontving eveneens brieven met doodsb bedreigingen. Daarom kwam hij terug naar ons land om weer op krachten te komen. Maar in januari 1980 vielen er 38 doden toen plaatselijke boeren vreedzaam de Spaanse ambassade bezetten en er vervolgens door het leger met napalm uit werden verdreven.² Toen er vervolgens in Santa Lucia stakingen uitbraken, wilde Walter absoluut terug naar 'zijn' mensen. Hij wist wat hem er te wachten zou staan, want tegenover familie en vrienden uitte hij de vrees dat hij er zelf ook het leven zou bij inschieten. Al in 1976 had hij trouwens tij-

dens een preek in een kerk in Wommelgem duidelijk gemaakt dat de situatie in Guatemala erg gevaarlijk was en dat hij eigenlijk schrik had om terug te keren.

Aangebrachte slogans op een muur tegen Walter Voordeckers

In de lente van 1980 keerde Voordeckers terug. Op 1 mei vond een grote betoging plaats waarbij de Filipijnse scheutist Conrado de la Cruz spoorloos verdween en nooit meer werd teruggevonden. Uit protest hiertegen vroeg bisschop Mgr. Mario Enrique Rios Montt (broer van de latere president) in de lokale parochies geen zondagsmissen te doen. In de plaats was er een gezamenlijke viering in de kathedraal van Escuintla. Tijdens de volgende zondagsviering in zijn eigen parochie is Walter fel uitgevallen tegen de plaatselijke machthebbers. Mogelijk hebben zijn tegenstanders toen beslist om hem te liquideren. Walter zelf wilde voor zijn veiligheid verhuizen naar een andere parochie, maar dit voornemen kwam te laat.

Op 12 mei 1980 ging hij 's ochtends een brief posten vlakbij het parochiehuis. Zes gemaskerde mannen in een Toyota Landcruiser met afgedekte nummerplaat stonden Walter daar op te wachten en hebben hem op straat neergeschoten na eerst te hebben geprobeerd om hem te ontvoeren. De vrijwillige brandweer probeerde hem nog te redden, maar nog voor de aankomst in het ziekenhuis was Walter overleden. Parochianen zagen het niet gebeuren, maar hoorden wel de schoten en hebben de schutters herkend als paramilitairen. Eén van hen getuigde later tegenover de waarheidscommissie CEH (zie verder) dat: *'bij het horen van de schoten, het geluid maakte me waakzaam, stapte ik buiten door de voordeur die dezelfde is van het parochiehuis en kon de beweging en alles zien; er was iets abnormaals gebeurd, lopend en kijkend zag ik nog hoe*

² Een 39ste slachtoffer werd ontvoerd, gefolterd en later vermoord teruggevonden.
Nieuwsbrief Taxandria 1, 2011

een Toyota, met enkele mannen en hun draagtassen, vluchtend wegreed. Ik kon Pater Walter zien in zijn ultieme momenten, dit zal ik nooit vergeten, omdat het zo'n sterke indruk was; bij hem aangekomen, lag hij met de mond naar beneden en poogde nog iets te zeggen, de mond te openen... op de hoek van het dorpsplein hadden zich veel mensen verzameld maar weinig mensen durfden naderbij te komen'. Pas vele jaren later zou duidelijk worden wie de daders waren. Walter werd op 13 mei 1980 begraven door zijn bisschop, zijn confraters en vele andere priesters in zijn parochie Santa Lucia, waar hij nog steeds rust.

De begrafenis van Walter

Herdenking en het onderzoek naar de moord

In België lieten de reacties niet op zich wachten. Organisaties zoals de KSA-VKSJ, Pax Christi Vlaanderen, het Guatemala-comité, Agalev en Broederlijk Delen uitten meteen hun verontwaardiging en zegden hun steun toe aan de strijd van de bevolking van Guatemala tegen onderdrukking en armoede. Minister van Ontwikkelingssamenwerking Mark Eyskens protesteerde bij de ambassadeur van Guatemala in Brussel en drong erop aan dat de overheid de veiligheid van alle Belgen ter plaatse zou waarborgen. Het bisdom Antwerpen verspreidde een persmededeling waarin ze haar medeleven aanbood aan de familie Voordeckers en *'de diocesane leiding haar solidariteit be-*

tuigt met alle missionarissen en ontwikkelingshelpers, met allen die opkomen voor hun medemensen in de Derde Wereld'. De congregatie van Scheut herdacht haar vermoorde confrater tijdens hun kapittel van 1981.

In Turnhout vond op 22 mei 1980 een gebedsdienst plaats in de Sint-Pieterskerk. Hierna ging in de Warande een informatieavond door over Guatemala, met als sprekers BRT-journalist Paul De Maesenaar over de toestand aldaar en scheutist Guido De Schrijver over de toestand van de Kerk in Guatemala. De gemeenteraad aanvaardde al op 19 mei unaniem een motie waarin de moord met klem werd veroordeeld, werd aangedrongen om de toedracht van de feiten grondig te onderzoeken en geëist dat druk zou worden uitgeoefend om de mensenrechten in Guatemala te eerbiedigen. Op 24 mei vond een nadien dienst plaats in de kerk van Grobbendonk, waar zijn ouders woonden. Op 30 mei namen 700 Turnhoutenaars deel aan een stille optocht ter nagedachtenis. Tien jaar na de moord, in mei 1990, kreeg Walter een uitvoerige hommage in de Warande. Een panelgesprek werd afgewisseld met muziek en een solidariteitsgroet van Guatemalteekse vertegenwoordigers van de moeders en vermisten aldaar. 's Avonds vond in de Middelaeskerk (Voordeckers' thuisparochie) een herdenkingsmis plaats, waar burgemeester Richard Proost aankondigde dat er een Pater Voordeckersstraat zou komen³ en pastoraal medewerker Mario Coolen kwam vertellen over zijn samenwerking met Walter. Daarna volgde nog een korte gedachtewisseling met bisschop Jan Van Cauwelaert en volksvertegenwoordiger Annie Leysen. En ook later is Voordeckers in Turnhout herdacht, maar al meteen na de moord begon ook de zoektocht naar de daders, met de familie Voordeckers als drijvende kracht.

Einde 1980 ontving minister Eyskens de Guatemalteekse zaakgelastigde om te vernemen welke stappen haar regering zou ondernemen om de moordenaars te vinden. Deze verklaarde dat de orde handhaven in een land verscheurd door een burgeroorlog erg lastig was, maar ze verzekerde dat de daders wel degelijk werden opgespoord. In werkelijkheid gebeurde er nauwelijks iets, zoals twee jaar later duidelijk werd. Op 23 juli 1982 liet de Nationale Poli-

³ Dit gebeurde officieel per Gemeenteraadsbesluit van 7 december 1992. De Pater Voordeckersstraat is gelegen in het gehucht Zevendonk.

tie per brief weten dat *'men besluit dat de genoemde geestelijke het slachtoffer was van een subversieve daad, die ze tot op heden niet konden identificeren, desondanks gaat het onderzoek verder'*.

De plaats van de moord

Tegenover de familie beloofde minister Eyskens dat hij bij de regering van Guatemala zou protesteren tegen de gang van zaken. Veel haalde het niet uit, bovendien kwamen nog drie andere Scheutisten om het leven. Ward Capiou uit Ronse werd in 1981 doodgeschoten, Serge Berten verdween op 19 januari 1982 voor altijd spoorloos en Fons Stessel uit Wilslele werd in december 1994 vermoord. Het zou tot 1997 duren eer er schot in de zaak kwam. In 1996 kwam de burgeroorlog in Guatemala immers officieel tot een einde. Inderdiocesaan werd onder bisschop Gerardi REMHI opgericht, *Recuperacion de la Memoria Historica*, die een onderzoek deed naar de verantwoordelijken naar de 36-jarige burgeroorlog. 72 uur na de publicatie in 1998 van hun verslag *'Nunca Mas'* (nooit meer weer) werd bisschop Gerardi zelf vermoord. Daarna ging een waarheidscommissie (*Comisión para el Esclarecimiento Histórico*, de CEH⁴) aan de slag om met de steun

van de Verenigde Naties de verantwoordelijken voor de duizenden doden en vermisten ook op te sporen.

In september 1997 vernam de familie dankzij het werk van de commissie de vermoedelijke identiteit van de dader. Een document bezorgd door de Belgische ambassade in Costa Rica betekende een doorbraak. Het ging om een brief die grootgrondbezitter Walter Widmann op 16 mei 1980 naar Walters bisschop Mgr. Rios Montt schreef en waarin hij verwees naar de moord. Hij betuigde hierin aan Voordeckers' overste zijn deelneming, maar voegde eraan toe dat Walter zelf schuld zou hebben gehad aan zijn dood. We citeren een fragment dat te lezen staat in het eindrapport van de CEH. *'God heeft barmhartigheid met hem die stierf als slachtoffer van diezelfde haat die hij verspreidde in het departement Escuintla. Wat jammer dat hij door zijn overdreven bezorgdheid voor de politieke en sociaaleconomische problemen hij zich verloor in een bos waarin hij de bomen niet meer zag. Waarom roept u hen niet tot de orde die priesters die in uw bisdom het geweld en vernietiging van het leven en eigendom prediken? Waarom bent u niet gehoorzaam aan de Heilige Vader? Zo zou u niet verantwoordelijk zijn voor onvoorzichtige en onschuldige priesters als Eerwaarde Voordeckers, dat hij rust in vrede.'*

Op 28 oktober 1997 vertrokken zes familieleden samen met 18 andere verwanten van vermoorde missionarissen naar Guatemala voor gesprekken met regeringsleden en de commissie. Minister van Ontwikkelingssamenwerking Erik De Rycke trok onder druk van het Serge Bertencomité 5 miljoen BEF uit om de zaak van de Belgen bij de commissie in te dienen en te verdedigen. De familie kon er ter plaatse spreken met een onderwijzeres die Walter verzorgde nadat hij was neergekogeld. *'Zij vertelde ons dat ze Walter zag liggen, hij bloedde heel hevig aan schouders en rug. Ondertussen zag ze een leger jeep wegrijden zonder nummerplaat. Uitvoerder van de aanslag waren paramilitairen, met de hulp van de zoon van de plaatselijke koster die net als de burgemeester een spion was van het leger. Ondertussen zijn al die betrokkenen door het leger uit de weg geruimd, wellicht om te voorkomen dat ze zouden praten'*, vertelde zijn zuster Frieda in de krant. Ze voegde er nog aan toe: *'Helemaal gerust voelde ik me de laatste dagen niet. Bij het bezoek aan het kerkhof had ik de indruk dat we werden gevolgd. Maar ik ben van plan om door te gaan en naar Guatemala terug te keren tot de zaak helemaal is uitgespit en de verantwoordelijken gestraft.'*

⁴ Zie: http://en.wikipedia.org/wiki/Historical_Clarification_Commission, met talrijke verwijzingen naar andere relevante bronnen en publicaties.

Het rapport van de Waarheidscommissie besloot, op basis onder meer van een gedeclasseerd document van de Verenigde Staten, uiteindelijk dat Walter Voordeckers het slachtoffer werd van agenten van de staat of van een gewapende groep die door de staat werd gesteund of getolereerd. Tevens werd aangeklaagd dat de Guatemalteekse autoriteiten hun plicht verzuimden op het vlak van onderzoek en bestraffen van deze feiten. En hier bleef het niet bij. In september 2005 vertrok een officiële Rogatoire Commissie van het ministerie van Justitie naar Guatemala om er de 25 jaar oude moord en de verdwijning van zijn confrater Serge Berten te onderzoeken. De speurders gingen er enkele getuigen verhoren en officiële documenten over de moord inkijken.

En Walter werd ook in België niet vergeten. In 1995 verscheen in Turnhout op initiatief van de Stedelijke Adviesraad voor Ontwikkelingssamenwerking de *Guatemalakrant. Een uitgave ter herdenking van de moord op Walter Voordeckers op 12 mei 1980*, met daarin artikels over Walter en de toestand in Guatemala. In 2000 droeg de Belgische bisschoppenconferentie hem voor als martelaar. In 2005, naar aanleiding van de 25ste verjaardag van de moord, werd hij postuum ereburger van Turnhout en vond tijdens de maand mei in de Warande een expo plaats over zijn leven en werk. In de Middelaeskerk had een herdenkingsplechtigheid plaats. In mei 2010 was het gerechtelijk onderzoek 30 jaar na datum nog steeds niet afgerond. Familie en sympathisanten van Walter hebben in oktober 2001 samen met de familie van andere vermoorde scheutisten (onder andere Serge Berten) de vzw Guatebelga⁵ opgericht om *'de mensenrechten te verbeteren in het verre Guatemala waar scheutisten uiteindelijk hun leven hebben gelaten in hun strijd tegen het onrecht dat de armen daar werd aangedaan. We hopen dat we ooit de échte toedracht mogen weten. We willen de hoop nog niet opgeven. We hebben er ook nog geen enkel moment aan gedacht om alles maar te laten zoals het is'*, vertelde Frie Voordeckers in de *Gazet Van Antwerpen*.

*Tekst: Sam Van Clemen
foto's eigendom van Frie Voordeckers*

Voor een uitgebreid overzicht van de geraadpleegde bronnen en literatuur, neem contact op met sam@samvanclemen.be

⁵ Website: www.guatebelga.be. De statuten ervan verschenen in het *Staatsblad* op 15 januari 2002.